

УДК 930.253:94(477.82)«15/16»

Владислав Безпалько

ДЕЯКІ ФАКТИ ПРО МАТЕРІАЛЬНИЙ ВИМІР СЕЛЯНСЬКОГО ПОВСЯКДЕННЯ (ЗА ДОКУМЕНТАМИ ВОЛИНИ КІНЦЯ XVI – ПОЧАТКУ XVII СТ.)

У публікації подано тексти документів, які ілюструють матеріальний вимір повсякдення селян Волині на зламі XVI–XVII ст. У різних ситуаціях: весілля, поминальні дні, торговельні поїздки актові документи надають інформацію про вжиток чоловічого та жіночого святкового одягу, приклади співіснування селян із дрібною шляхтою.

Ключові слова: Волинь, селяни, повсякдення, одяг.

В публикации представлены тексты документов, которые иллюстрируют материальные аспекты повседневности крестьян Волыни на рубеже XVI–XVII вв. В разных ситуациях: свадьбы, поминальные дни, торговые поездки актовые документы предоставляют информацию об употреблении мужской и женской праздничной одежды, примеры сосуществования крестьян с мелкой шляхтой.

Ключевые слова: Волынь, крестьяне, повседневность, одежда.

The publication presents texts of the documents that illustrate the material dimension of everyday life of Volyn peasants at the turn of XVI–XVII centuries. In different situations, such as weddings, commemoration days and trading trips, act documents provide the information on men's and women's festive clothing in use, shows examples of coexistence of peasants and gentry.

Key words: Volyn, peasants, everyday life, clothing.

Побутова та матеріальна культура українських селян ранньомодерної доби все ще є малодослідженою темою. Погляд на селянство як на споконвіку убогу верству населення, зокрема, стосовно одягу і досі паує в сучасних уявленнях про історичну минувшину¹. Однак селянин, який за більш пізніми етнографічними описами хоч і постає перед нами одягненим у недорогий одяг із тканин власного виробництва, не завж-

© Владислав Безпалько, 2015

ди впродовж віків одягався в домоткане. У XVI–XVII ст. селянство було одним із головних виробників матеріальних благ, мало у своєму розпорядженні значні земельні наділи², використовувало постійних³ та сезонних⁴ найманих робітників у власному господарстві, тож було достатньо заможною верствою населення.

Запропоновані читачеві документи віднайдені в книгах луцького та кременецького гродських судів. Вони подають цінну інформацію про одяг, у який були вдягнені чоловіки та жінки в тих чи інших описуваних ситуаціях. Так, при виконанні сільськогосподарських, лісозаготівельних та інших робіт селянин зазвичай був одягнений у сермягу – недорогий верхній одяг, пошитий з домотканого сукна білого, сірого або чорного кольорів. Але вихід «в люди» розглядався селянином, який мав статок з оброблюваного наділу землі, як нагода вбратися в кольоровий одяг з імпортних тканин, показати свій статус, заможність. Так, група селян з с. Вербівці, що поверталася з весілля, була вдягнена в ярмяки⁵ і делії⁶ з люнського (тканина англійського виробництва) та каразієвого (тканина спочатку західно-, а на кінець XVI ст. східноєвропейського виробництва) сукна червоного, зеленого, блакитного кольорів (док. 1). Як бачимо, четверо зборівських селян, які приїхали на торг до Жидичина, були одягнені переважно у копеняки⁷, і лише один – у сермягу. Такий вид верхнього одягу, описаний у скарзі, був пошитий з недорогих сортів імпортного сукна – каразієвого, моравського, брезинського (за назвою міста-виробника Бжезіни у центральній Польщі). В копеняки були вдягнені і більшість колмівських селян на торгу в Голятині, а один із них – у ярмяк (док. 4).

На окрему увагу заслуговує жіночий одяг, опис та оцінка якого подається у скаргах про пограбування (док. 2 та 4). Жінки були вдягнені у ярмяки, виготовлені з люнського сукна, в шапки з оксамиту. Отже, ярмяк, який зазвичай згадується в переліку майна селянських домогосподарств, безперечно був святковим чоловічим та жіночим одягом, в описах він часто згадується облямованим дорогими тканинами, прикрашеним кольоровими шнурами (зокрема, у ольшаницької підданої темносиній ярмяк був із «строкою червоною»). Загалом, особлива значимість згадок одягу у поданих документах полягає в описі конкретних подій, які дають нам уявлення, коли саме селяни вважали необхідним вдягати святковий одяг.

Привертає увагу наявність поруч із вогнепальною і клинковою зброєю (шабля, корд) не тільки у панцирного боярина, а й у селян, адже така зброя в усталених сучасних уявленнях асоціюється з шляхетством, з тими стратами населення, життя яких пов'язане з військовою службою. Однак, документальний матеріал записів гродських судів засвідчує не тільки звичку селянина мати при собі сокиру під час виконання різноманітних робіт, але і непоодинокі випадки носіння селянами клинкової та спеціальної зброї ударно-дробильної дії, яку зазвичай спостерігаємо у жовнірів⁸. Яскравим прикладом може слугувати згадка селян с. П'яне на другий день Великодня 1599 р., гурт яких із десяти чоловік був озброєний шаблями та чеканами⁹. Носіння зброї диктувалося жорсткими умо-

вами тогочасного життя, коли часті татарські напади, розбійні засідки на дорогах, сутички з ворогуючими сусідами тримали селянина в готовності до захисту.

Крім того, представлені документи яскраво ілюструють рівень співіснування та взаємодії дрібної службової шляхти та селян. Так, шляхтич Миско Талалай Раковецький, слуга князя Михайла Вишневецького, розповідає возному про селян із села Вербівці як про своїх сусідів (док. 1), а з фактів події пограбування виявляється, що він разом із ними повертався з весілля одного з вербовецьких підданих. Це свідчить про добросусідські або й дружні стосунки шляхтича з селянами. З іншого боку, для селянина шляхетний стан супротивника не був перешкодою вступити з ним у силове протистояння, якщо справа стосувалася честі власної дружини, а, відтак, і власної честі. Документ 4 малює яскраву картину п'яної бійки між двома групами відвідувачів корчми, спричиненої залицанням до чужих жінок. Наразі, наснагу чинити спротив додавала не стільки перевага привілейованого становища у суспільстві чи його відсутність, скільки достатність фізичних сил чи кількісна перевага групи чоловіків.

Корчма у житті людини ранньомодерної доби була тісно пов'язана не тільки зі святами, важливими подіями як соціальної, так і економічної активності, а й з буденним життям загалом. Із публікованих документів бачимо селян разом із дружинами в якості відвідувачів корчми у своєму селі і в місті, під час свята та на торгу. Таке громадське місце відвідувалося не лише для вживання алкогольних напоїв, а й для спільного проведення часу, тобто виконувало роль одного з комунікативних центрів населеного пункту, було простором зустрічі та спілкування представників різних станів суспільства¹⁰.

Для торговельно-економічних відносин корчма була важливим місцем для укладання угод та остаточного їх завершення питтям могоричу. Наприклад, саме в корчмі с. Іванчичі 10 грудня 1600 р. відбулась купівля кобили іванчицьким священиком Сидором у заборольського селянина Федка Лойка, скріплена випитими горілкою і пивом свідками-могоричниками шляхтичами Гуляльницькими¹¹.

Зокрема, знаходимо ольшаницьких селян з дружинами у корчмі 29 квітня 1601 р. «в день святий». Великдень цього року припадав на 22 квітня¹², тобто згадуваний день події не був релігійним святом великоденного циклу. Припускаємо, що в описувані події, рівно за тиждень після Великодня, в Ольшанах був поминальний день, який вважався святковим днем і визнавався за такий паном-власником села.

Таким чином, бачимо, що селяни були заможною верствою населення, економічно тісно пов'язаною з ринком. На тогочасному рівні їхнє життя не було одноманітним, наповненим лише господарськими турботами та виконанням робіт – в ньому було місце і для поїздок, відпочинку, спілкування.

¹ *Стельмацук Г.* Давнє вбрання на Волині: Етнографічно-мистецтвознавче дослідження. – Львів, 2006. – С. 100.

² Ворончук І. О. Населення Волині в XVI – першій половині XVII ст.: родина, домогосподарство, демографічні чинники. – Київ, 2012. – С. 217–226.

³ Там само. – С. 261–265.

⁴ Безпалько В. Селянський і міщанський жіночий одяг на Волині ост. чверті XVI ст.: із практики повсякденного вжитку // Нові дослідження козацької доби в Україні. – Київ, 2013. – Вип. 22, ч. 2. – С. 104.

⁵ Ярмяк – довгополий верхній розгортальний одяг, мав великий виложистий комір та оздоблювався кольоровими шнуровими петлицями; виготовлявся переважно з сукна, рідше – з шовкових тканин.

⁶ Делія – верхній чоловічий одяг, що часто носився лише накинутим на плечі.

⁷ Копеняк – різновид верхнього широкого плащового одягу.

⁸ Наприклад, чеканами були озброєні четверо з семи жовнірів та жовнірських слуг під час сутички у с. Несвіч 1 грудня 1590 р. Див.: Українське повсякдення ранньомодерної доби : зб. док. / упоряд.: В. В. Безпалько, М. Б. Висотін, І. О. Ворончук, М. М. Кучерук, Ю. І. Чубик. – Київ, 2014. – Вип. 1 : Волинь XVI ст. – С. 456–457.

⁹ Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі – ЦДІАК України), ф. 25, оп. 1, спр. 55, арк. 434 зв.–437.

¹⁰ Яскравим прикладом може слугувати зустріч у Луцьку двох давніх знайомих – шляхтича Федора Чайковського та шевця Федора Котеви́ча. Зайшовши близько опівдня до корчми випити меду, чоловіки перебували там до вечора і сп'яніли настільки, що просилися у господині залишитися на ніч, щоб проспатися. Див.: Українське повсякдення ранньомодерної доби : зб. док. / упоряд.: В. В. Безпалько, М. Б. Висотін, І. О. Ворончук, М. М. Кучерук, Ю. І. Чубик. – Київ, 2014. – Вип. 1 : Волинь XVI ст. – С. 401.

¹¹ ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 63, арк. 445 зв.–446.

¹² Великдень 12 квітня 1601 р. за юліанським календарем припадає на 22 квітня за григоріанським. Див.: Туркестанов І. Сокращенный календарь на тысячу лет (900–1900), составленный для проверки годов в летописи. – СПб., 1868. – С. 79.

№ 1^a

СКАРГА АНДРІЯ ШКАРЕВСЬКОГО, УРЯДНИКА КНЯЗЯ МИХАЙЛА
ВИШНЕВЕЦЬКОГО, ДО КРЕМЕНЕЦЬКОГО ГРОДСЬКОГО УРЯДУ НА ЯНА
ЗАБЛОЦЬКОГО, ЯКИЙ З ПОМІЧНИКАМИ ПОРАНИВ ТА ПОГРАБУВАВ
ВЕРБІВЕЦЬКИХ СЕЛЯН ТА СЛУЖЕБНИКА КНЯЗЯ, ЩО ПОВЕРТАЛИСЯ
З ВЕСІЛЛЯ; ЗІЗНАННЯ ВОЗНОГО ПРО ОГЛЯД РАН ПОСТРАЖДАЛИХ

22 травня 1599 р., м. Кременець

Оповедане врядника его млсти княжи Михаила Вишневецког[о] на слугъ
пна Лешневског[о] [о п]ограбене подданных и соз. воз. в той же справе

Лѣта Божого нароженя 1599 [мѣсц]а мая 22 дня

Писал и присылал на вряд его королевское мл. кгородскии кремьянец[кии] //
до мене, Томаша Белецкогo, подстаростего кремьянецкогo, врядник велможного
пна его млсти княжи Михаила Вишневецкогo вишневецкии пан Андреи Шка-

^a Публікація документів здійснюється згідно з критично-дипломатичним методом, розробленим В. Німчуком (див.: Німчук В. Правила видання пам'яток, писаних українською мовою та церковнослов'янською української редакції. – Частина 1: Проект. – Київ, 1995. – С. 30–34), із деякими змінами. Кириличні цифри позначення дат передано арабськими цифрами.

ревскими, жалуючи и оповедаючи и доводечи справедливости подданым его млсти кнжти пна своего вербовецким о том, иже деи:

«Року тепер идучого тысяча пясот деветдесят девятого мсца мая девятого дня тые, деи, подданые его млсти кнжти Михаила Вишневецкого, пна его, вербовецкие, меновите: Харко Демкович, Ярош Мацкович, Лехно Харкович, Миско Грициковъ зят, Мартин Грициковичъ, с которыми теж ехал в товаристве слуга кнжти его млсти, там же у Вербовцу оселост маючи, шляхтичь учтивый Миско Талалаи Раковецкий – тыѣ вси вышеи помененые особы ехали з имениа их млсти кнжат Порицких з села Влашиновец з веселя з дѣвкою, которою в малженство взяли за подданого вербовецкого у том селе Влашиновцах. То пак, деи, того дня ж на дате вышеи помененого, кгда вже ехали до дому своего до Вербовца, теды на той же дорозе за селомъ Влашиновцами поткал, деи, их служебник его млсти пна Матея Лешневского, ротмистра его королевское млсти, пан Янь Заблоцкий с помочниками своими, которых на тот час при себе мел и сам их имена и назвиска лепей зънает и ведает, так тых подданных вербовецких яко и того служебника его млсти кнжти Вишневецкого Миколая Талалая Раковецкого, не задавши, деи, им причины, толко сам з особы своее давши причину зваде, тых подданных и тог[о] слугу его млсти с помочниками своими // побил и поранил и конечи под ними килка броню розмаитою образил и шкод немало начинил.

То ест меновите: напервеи того Миска Талалая Раковецкого збили, зранили, при котором бою згинуло ему готовых пнзеи золотых черленых десет а монеты золотых два з мешкомъ, копеняк зеленый фалендышовый, который коштовал его золотых петнадцат, колпак лисий чирвоный, бурнадный^а крытыи, который, деи, коштовал его золотых три полских; у Харка Демковича при том бои згинуло готовых грошеи две копе грошеи литовских, ермякъ блакитный люнскый, который коштовал его золотых дванадцат; у Трошка Мацковича згинуло готовых пнзеи золотых шест, делия чирвоная каразиевая, которая коштовала его золотых десет полских; у Лехна Харковича згинуло грошеи готовых золотых чотыри, делия каразѣвая лазуровая, которая коштовала его золотых десет полских; у Миска Грицикова зятя готовых грошеи золотых полчварта полских, ермяк зеленый каразиевый, который коштовал его золотых дванадцат, шлык чирвоный лисий, купленый за золотых полчварта; а у Мартина Грициковича згинуло готовых грошеи золотых полпета полских, ермяк люнскый чирвоный, который коштовал его золотых полтретянадцат полских».

Якож на огледане того збития и зраненя и починеня шкод так того слуги кнжти [его млс]ти Миска Талалая Раковецкого и тых вышеи помененых на жалобе и оповеданю подданных его млсти кнжти пна своего вербовецких тот же врядник [...] вишневецкий // пан Андреи Шкаревский брал возного повету Кремянецког[о] Андрея Гулялицкого. Который возный, бывши там и того пораненя и шкод огледавши, постановившиися передо мною, очевисто на вряде ку записованю до книг тыми словы сознал, иже:

«Року тепер идучого тысяча пясот деветдесят девятого мсца мая оденнадцатог[о] дня за учитем пна Андрея Шкаревского был есми на справе того

^а Пропущено слово «сукном».

^б Текст пошкоджено.

слуги княжи его млсти Вишневецкого Миска Талалая Раковецкого и тых других подданных вербовецких. Там же будучи, оповедал передо мною, вознымъ, напервей тот Миско Талалаи Раковецкии сам от себе и от инших суседов своих подданных вербовецкихъ збите и зранене их на дорозе доброволнои от слуги его млсти пна Матея Лешневского, ротмистра его королевское млсти, и починене шкод за селом Улашиновцами. То *ест* меновите видел есми у того Миска Раковецкого по левои руце рану шкодливе тятую, показовал теж передо мною Ярош Мацкович у клячи сивое на персях рану тятую, а Мартин Грицкович показовал у коня своего плеснивого рану также рубаную на плечи левом, а Харко Демкович, Мартин Грицкович и Миско Грицкович показовал передо мною пошарпане сукои и волосе порваное на головѣ. И менили тое пограбене на дорозе доброволнои от слуги его млсти пна Матея Лешневского от Яна Заблоцкого [...]

[...]чи^а, я тое оповедане врьдника его млсти княжи Михаила Вишневецкого пна // Шкаревского и возного вышеи менованого очевистое сознание до книги кгородских записати казал.

ЦДІАК України, ф. 21, оп. 1, спр. 35, арк. 168–170. Оригінал.

№ 2

СКАРГА ЛЕВА БАБИНСЬКОГО ДО ЛУЦЬКОГО ГРОДСЬКОГО УРЯДУ НА
МАРЦИНА ЖУХОВСЬКОГО, ЯКИЙ З ПАХОЛКАМИ У СЕЛІ ОЛЬШАНИ
ПОБИВ ТА ПОГРАБУВАВ СЕЛЯН, А ТАКОЖ ЗІЗНАННЯ ВОЗНОГО ПРО
ОГЛЯД ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ ПОСТРАЖДАЛИХ ТА ЇХ СВДЧЕННЯ
З ОПИСОМ ТА ОЦІНКОЮ ПОГРАБОВАНОГО ОДЯГУ

16 травня 1601 р., м. Луцьк

Протестація пна Бабинского против пну Жуховского

Року тисеча шестсот первого мсца мая шостогонадцеть дня

Пришедши на уряд кгородскии в замок гдрскии Луцкии до мене // до мене, Стефана Дворецког[о], будучи на тот час наместником подстароства луцкого, его млст пан Лев Бабинскии оповедал и обтежливе жаловал на пна Марцина Жуховськог[о], штом иж деи:

«Року сего тисеча шестсот первого мсца априля двадцать девятого дня поменены пан Жуховскии, едучи через маетност мою Олшаны, маючи при себе килканадцат човека слуг и помощников своих, которых он имена и назвиска вѣдает, кгда зъехал з гребли Олшанское, приезджаючи до корчмы, обачил, иж подданные мои з жонами своими яко в ден святыи в корчме были. Теды он, пропмневши боязнь Божую и зверхность его кр. мл. и срокгост права посполи того, подданных моих с корчмы розогнал, з ручниц стреляючи, и нѣкоторых побил, помордовал, поранил. А мало на том маючи, пахолком своим розказал, абы невесту, жону подданого моего, поймавши, на кон поводныи всадили. Пахолки его жь кгда гамовали, теды ся он, на пахолки офукнувши и одног[о] с пахолков своих шаблею ранил, предсе злому умыслови своему чинечи досыт, сам оную невесту, жону подданого моего Ивана Шулгана Марушку, взявши и на кон по-

^а Текст пошкоджено.

водными всадивши, з села выехавши, там же за селом збил, змордовал, шарпал, и што се одно ему подобало то чинил, и зо всего одѣнья так тую бѣлую голову, яко и мужа ее и другого поддано[о] моег[о] Лукаша, которые были на ратунокъ тои бѣлои голове выпали, злупивши побил, помордовал.

То пак тые два подданные мои, от него ся вырвавъши, побиты, помордованы и ободраны, мнѣ знат дали. Я, деи, на тои час, хорыи будучи, не моглемъ сам на ратунок тои бѣлои голове ехат, бо было и оподал от села, послалем пахолков своих. Пахолки теды мои, приехавши, почали гамоват, пытаючи // его хто ест або кому бы служил. Он не толко абы ся мѣль поведить, хто або кому служит, але еще з ручъницы стреливши, пахолка моего Миколая Таравского мало на-смерть не забил, и вспадши на кони, невесту на поли збитую покинувши, ку Луцьку поехали.

А меновите: у Ивана Шулгана взял и пограбил ярмяк блакитныи люн-скии, которые коштовал три копы и сорок грошей литовских, колпакъ фаленды-шовыи бурнатныи, которые коштовал золотых полских три; а у жоны его взялъ и пограбил ярмяк темносинии люнскии з строкою чирвною, которые коштовал чотыри копы грошей литовских, платъ ткацкии, за двадъцат грошей литовских купленыи; а у другого, деи, подданого Лукаша взял и пограбил жупан зеленыи каразиевыи, которые коштовал три копы грошей литовских, шапку макгерку, за осмь грошей литовских купленую, пояс чинкатору чирвоную, за полкопы гро-шей литовских купленую. То, деи, все помененыи пан Жуховскии побрал, погра-бил и на пожиток свои обернул.

Якож, деи, быи и зараз протестацню до уряду на него внес, нижели одна же хохоба^а моя в том ми перешькодила а другая, ижъ в Ыдал есми, же то речъ кры-минальная, тедым не хотил быт так сквапливыи, абым се мил до уряду с тым так рыхло утекат. Онъ не контентуючися тым еще мене невинъне до уряду отнес ку великои кривъде и уцѣтивому моему».

И при томъ просил мя пан Лев Бабинскии, абым я ему возьного на огле-дане побитых подданных его придалъ. Тедым ему з уряду возьного шляхетного Крыштофа Щуку придалъ и тое оповеданъе его до книг кгородских луцких запи-сати казал.

Которыи то Крыштофъ Щука, постановивъшиися очевисто на вряде кгород-ском // в замку гсдрском Луцком передо мною ж, Стефаном Дворецким, буду-чим на тотъ час намесником подстароства луцкого, тыми словы сознал, ижъ деи:

«Будучи мн Ыза приданем в. млсти врядовым во им Ыню его млсти пана Лва Бабинског[о] в Олшанах сего року тисеча шестсот первого мсца мая осмо-гонадцать дня. Там же за оказанем урядника его млсти Тимоф Ы Тиравского видел есми у подданог[о] его млсти пана Бабинского у Ивана Шулгана ран три на хрыбти знат обушком биты, а у другого подданого олшанского ж Лукаша видел есми на голове за ухомъ правым рану также знат ижъ обушком ударено и хрыбет увес обушком знат збит син, так теж и у жоны Шулгановы Марушки видел есми раны по шии знат нагаикою побито. Которые подданные и тая неве-ста менили тое збите и кгвалтъ быт от пна Марцина Жуховского и помочников его, которых он знаетъ имена и назвиска их ведает, якож деи:

^а Так в оригіналі. Має бути «хороба».

«При том збитю у мене Івана Шулгана взяв и пограбив пан Жуховський ярмяк люнський блакитний, которий коштовал три копы и сорок грошей литовських, колпак фалюндышовый бурнатный, которий коштовал копу и дванадцат грошей литовських, лисами подшитый, а у жоны, деи, моее взяв и пограбив ярмяк темносиний з строкою чирвонною, которий коштовал чотыри копы грошей литовських, плат ткацкий за двадцат грошей литовських куплений. А у мене, деи, Лукаша пан Жуховський взяв и пограбив жупан зеленый каразиевыи, которий коштовал три копы грошей литовських, шапку макгерку за осмь грошей купленую, пояс чинкатору чирвоную за полкопы грошей литовських купленую».

Которое то пограбене при звышъменованом побитью // и квалте менили быт подданые его млсти пна Бабинского от пна Марцина Жуховского, што, деи, и мнѣ, возному, оповедали».

Которое я очевистое возного Криштофа Щуки сознана до книг кгородских луцькихъ записати казалъ.

ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 21, арк. 382 зв.–384 зв. Оригінал.

№ 3

СКАРГА ЗАХАРЯША БОГДАШЕВСЬКОГО,
УРЯДНИКА ПАВЛА МОНВИДА ДОРОГОСТАЙСЬКОГО,
НА ОСТРОЖЕЦЬКИХ МІЩАН,
ЯКІ ПІД ЧАС ЖИДИЧИНСЬКОМУ ЯРМАРКУ ПОБИЛИ
ТА ПОГРАБУВАЛИ ЗБОРІВСЬКИХ БОЯРИНА І СЕЛЯН;
ЗІЗНАННЯ ВОЗНОГО ПРО ОГЛЯД ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ
ПОСТРАЖДАЛИХ ТА ЇХ СВДЧЕННЯ ПРО ПОГРАБОВАНІ РЕЧІ

23 травня 1601 р., м. Луцьк

Оповеданье врядника дорогостаиского против мещан острожецких

Року тисеча шессот первого мсца мая двадцат третего дня

На вряде кгородском в замку гсдрском луцком передо мною, Стефаном Дворецким, будучи на местцу подстароства луцкого, и книгами нинешними кгородскими луцкими, постановившисе очевисто, шляхетный панъ Захаряшъ Богдашевский, врядник его млсти пана Павла Монвида Дорогостаиского, оповедал и жаловал на подданных его млсти велможного пана Миколая Семашка на Хупькове, старосты и ключника луцкого, мещанъ острожецкихъ, меновите на Евъхима возного, на Гаврила Новоселецкого, на Федора и брата его, воитовичов острожецкихъ, и иных товаришовъ и помочниковъ ихъ, имена и назвиска им добре знаемым, о то, иж деи:

«Року теперешънего шестсот первого мсца мая двадцатого дня на ярмарку жидичинском, не маючи жадное причины и потребности до подданных пана моего зборовских, меновите в Стефана Мылицу, боярына панцырного, Семена Коваля, Бориса Илковича, Остафя Титенноти, людеи им самым никому ничего не винных и спокоиныхъ, умыслъне квалтовне и безъ//правне перенемши их на доброволнои дорозе в Жидичине, без жадное литости, милосердя окрутне и

тиранске побили, поранили и помордовали и што колвекъ при них было з них побралаи, пограбили и за вмерлых одышли и покинули. *От которог[о] битя и зраненя нѣтъ ведома если живы будут».*

И на огледане такового квалтовного побитя и помордованья помененых подданных пана своег[о] просил о придане возного. На што им придал возного шляхетного Офанаса Романовского, которыи, там бывши и оных подданных побитых и пораненых огледавши, и ставши очевисто, до книг кгородских луцких сознал тыми словы, иж:

«Року теперешнего тисеча шестсот первого мсца мая двадцать первог[о] дня огледалем подданных его млсти пана Павла Дорогостаиского зв Ыовских побитых и окрутне пораненых. В которых видел есми напервеи: на Мылицы боярине раны битые на плечох и на хрыбте синие спухлые, кровю набеглые и ребро выбито з левого боку; у Семена Ковалья также раны побитые синие спухлые, кровю набеглые на хрыбте и на плечох, голову всю побитую; у Бориса Илкевича рука правая вся побитая и на плечах рана синяя; ув Остапа Титеняти также плечи побитые и груди побитые спухлые, кровью наб Ылые.

При котором збитю и зраненю помененые подданные менили быти шкоды: у Степана боярина готовых грошей копъ десет личбы литовское, ручьница губчастая пташья, которая коштовала копъ дв Ы// шабля, за копу грошей купленая, взята и пограблена, копенякъ каразиевыи зеленыи, за чотыри копы справленыи, шапъка, лисами подшита, куплена за золотых три; у Семена Ковалья копъ осмъ грошей готовых, копенякъ муравскии шарыи, справленыи за пулторы копы грошей литовских, шабля, купленая за золотых два, шапка макгерка за грошей пят; у Илкевича Бориса коп чотыри, сермяга, справленая за копу грошей литовских, шапка высокая за осмъ грошей, сок Ыа за дванадцеть грошей; у Остапа Титеняти копъ грошей три, копенякъ брезинскии золотых три, ручница губчастая за золотых пят, кордъ, за копу грошей купленыи, лисовъ три, за которыи давано золотых шест, шапъка, лисами подшита, куплена за золотых три.

Которые збите и зраненье помененые подданные пана Дорогостаиского и побранье тое маетности своеи менили быти од возного и од подданных пана Миколая Семашъка, старосты луцкого, вышеи менованых острожецьких».

Которое то очевистое сознание возного и оповедане я, принявъши, до книг кгородских луцких записати казал.

ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 62, арк. 401–402. Оригінал.

№ 4

ОПОВІДАННЯ СЛУЖЕБНИКА ВІД ІМЕНІ СВОГО ПАНА ГРИГОРІЯ КОЛМОВСЬКОГО ПЕРЕД ЛУЦЬКИМ ГРОДСЬКИМ УРЯДОМ ПРО НАПАД ЯНА БАРАНОВСЬКОГО З ПОМІЧНИКАМИ НА КОЛМІВСЬКИХ СЕЛЯН, ЯКІ В М. ГОЛЯТИН ПІСЛЯ ТОРГУ ПЕРЕБУВАЛИ У КОРЧМІ; ЗІЗНАННЯ ВОЗНОГО ПРО ОГЛЯД ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ ПОСТРАЖДАЛИХ ТА ЇХ СВІДЧЕННЯ ПРО ПОГРАБОВАНИЙ ОДЯГ І ГРОШІ

1 жовтня 1601 р., м. Луцьк

Оповедає пна Колмовского против пну Барановскому

Року тисеча шестьсотного первого мсца октебра первого дня

На вряде кгородскомъ в замку его королевское млсти Луцкомъ передо мною, Адамомъ Олшамовскимъ, буркграбимъ и наместникомъ подстароства луцкого, ставши очевисто, служебник его млсти пна Григоря Колмовского именемъ пна своего оповедал тыми словы, иж:

«Року теперешнего тисеча шестсотъ первого мсца марта дванадцатого дня подданные его млсти пна моего пна Колмовского з ыменья его млсти Старого Колмова, маючи потребности свое домовые, были в Голятине, местечку его млсти княжати Януша Жаславского, на торгу, то ест меновите: Васко Пашковичъ, Ониско Олекса Шепелевичъ, Мицко // Виткевичъ, Фалко Сягловичъ, Федко Завалии з жоною Кулиною, Огапка Онисковая, Евхимъ Сокирскии. Кгды, вже потребности свое справивши, до господы своеи в дом някое Маковецкое вошли и там себе сели яко люде спокойные, там же нашедши на них някии Янь Барановскии с товаришми а помочниками своими, которых он самъ лепей знаетъ, имена и прозвиска их ведаєт, пьяные, напервей пана моего подданных жонокъ две мужнихъ почали отнимати и шарпати. Которых жонъ своих мужеве их, не допушаючи шарьпати, кгды почали боронити, теды тот Барановскии, будучи вже на то способныи с помочниками своими на то вже приспособленными нелютостиве позбиял и поранил. Што видечи осподыни таковыи кгвалтъ, оные жонки Федкову Завалиевую Кулину и Онискову Огапъку до коморы обобраны в одных сорочках замкнула.

А то ест меновите: Васка Пашковича самого збили и взяли в него при том бою пнзеи готовых копу литовскую, ермякъ люнскии блекитныи, за три копы грошей личьбы литовское купленыи; Ониска збили и взяли у него з мощною грошей сорок литовских, пояс з ножами, купленыи за шесть грошей литовскихъ, копенякъ, купленыи за чотыри золотых полскихъ; Олексу Шепелевича збили и одняли у него копеняк шарыи, коштоваль золотых пят полских, готовых грошей семдесят литовских; Мицка Витковича збито и взяли у него готовых грошей золотых чотыри, копенякъ, за шесть золотых полских купленыи; Фалка Сягловича самого збили и взяли у него копеняк шарыи моравскии, купленыи за шест золотых; Федка Завалия збили и взяли в него грошей готовых копу и копенякъ, которыхи его коштовал чотыри золотых полских; у жоны его Кулины, взяли з нее шапку оксамитную, коштовала две копе грошей личьбы литовское, ермяк лазуровыи люнскии, коштовал десет золотых // золотых полских; у Онискови жоны отняли также шапку оксамитную, за две копе грошей литовских купле-

ную, ермяк блекитныи люнскии, коштовал чотыри копы грошеи литовских; Евхима Сокирського збили и, гонечи за нимъ черезъ болото ку Колмову, не ведать где се заподел, о котором и до того часу ведати не можемъ».

А по учиненю тог[о] оповеданя, постановившисе передо мною в замку гдрскомъ Луцком року и дня даты вышъпомененое, возныи енерал воеводства Вольнського шляхетныи Воицех Высоцкии до книгъ кгородскихъ луцких ку записанью сознал тыми словы, иж:

«Року теперешнего тисеча шестсот первого мсца марта тринадцатого дня былom на справе и потребе его млсти пна Григорья Колмовского во именью его млсти Старомъ Кольмове. Там же за оказанемъ воита колмовского, маючи при собе шляхъту людеи добрых, и за приданьемъ урядовымъ виделом подданных его млсти пна Колмовского нелютостиве збитых и пораненых. А напервеи виделом у Васка Пашковича в тыле головы рану киемъ битую кривавую, и поведил тотъ Васко, иж при томъ взято у него готовыхъ грошеи копу, ярмякъ блекитныи люнскии, купленыи за три копы гриш. Ув Ониска видел есми рану тятую у голове, и поведил передо мною, ижъ ему взято при томъ бою грошеи литовскихъ сорокъ, пояс з ножами, за шест грошеи литовскихъ купленыи, копеняк, за чотыри золотыхъ полскихъ купленыи. У Олексы Шепелевича виделем верху головы рана тятая, при которомъ зраненью отнято у него копеняк шарыи, купленыи за пять золотыхъ полскихъ, грошеи семдесят литовскихъ готовыхъ. У Мицка Витковича видилом ран две битых у голове а третяя на брови правои, и поведил передо мною, иж при томъ бою взято у него готовыхъ грошеи золотыхъ чотыри, копенякъ, купленыи за шест золотыхъ полскихъ. У Фалка Сягловича видилом у голове ранъ чотыри битыхъ кривавыхъ // киевых, при которомъ бою поведил передо мною, взято копеняк моравскии, купленыи за шесть золотыхъ, грошеи готовыхъ копа литовская. У Федка Завалия видилем плечи синие збитые и рану тятую кривавую у голове, и поведил передо мною, ижъ при томъ бою взято у него грошеи готовыхъ копу литовскую, копеняк, которыи коштовал чотыри золотыхъ полскихъ. У жоны его Кулины взяли з нее шапъку оксамитную, купленую за две копе грошеи литовскихъ, ярмякъ лязуровыи люнскии, которыи коштоваль десеть золотыхъ полскихъ. У жоны Онисковы Огапъки также отняли шапку оксамитную, за две копе грошеи литовскихъ купленую, ермякъ блекитныи люнскии, коштовал чотыри копы грошеи личъбы литовское. И поведали передо мною тые ж подданные пна Колмовского, иж там же на тот час збито и зранено подданого его млсти пна Колмовского Евхима Сокирського, за которымъ се гонили на болото, и не ведати где се поделъ.

Которое ж то збите и зранене свое поведили быти от Яна Барановского и от помочниковъ его, которыхъ могли познати при томъ оршаку Яна Барановского, то естъ меновите з Новоселокъ подданные пна Гапоновы Федко Травеня а Иван Припичковичъ и иныхъ помочниковъ ихъ немало, которыхъ тотъ Барановскии знаючи и з ними тотъ бои учинивши и побравши от нихъ тые вси речи, до Новоселокъ в домъ тыхъ подданныхъ вышъпомененыхъ отпровадили и на пожитокъ свои обернули.

Што все тотъ воитъ пна Колмовског[о] мною, вознымъ, и шляхтою, при мне будучою, осветчил».

Которое ж то оповедане и возног[о] сознание до книгъ кгородскихъ луцкихъ ест записано.

ЦДІАК України, ф. 25, оп. 1, спр. 62, арк. 753–754 зв. Оригінал.